

INGLIZ TILI DARSLARIDA TANQIDIY FIKRLASH KONTSEPTSIYASI: NAZARIY YONDASHUVLAR, MODELLARI VA PEDAGOGIK AHAMIYATI

Xasanova Farizaxon Bahronovna
Samarqand Davlat Chet tillari Instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlash kontsepsiyasining nazariy asoslari, metodik modellari va pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda tanqidiy fikrlashning shakllanish jarayoniga ta'sir etuvchi psixologik va lingvodidaktik omillar, shuningdek, uni rivojlantirishga qaratilgan interaktiv va refleksiv yondashuvlar o'rganilgan. Maqolada tanqidiy fikrlashni o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, dalillash va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi asosiy ta'limiy vosita sifatida qo'llashning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, nazariy yondashuvlar, lingvodidaktika, ingliz tili o'qitish, refleksiya, pedagogik model, muloqot kompetensiyasi.

Abstract: This article explores the concept of critical thinking in English language teaching, focusing on its theoretical foundations, pedagogical models, and educational significance. The study examines the psychological and linguodidactic factors that influence the development of critical thinking, as well as interactive and reflective approaches that enhance learners' analytical and creative skills. The paper highlights the importance of critical thinking as a key educational tool for fostering students' independence, reasoning, and communicative competence in the English classroom.

Keywords: critical thinking, theoretical approaches, linguodidactics, English language teaching, reflection, pedagogical model, communicative competence.

Аннотация: В статье рассматривается концепция критического мышления на занятиях по английскому языку, её теоретические основы, педагогические модели и образовательное значение. Исследуются психологические и лингводидактические факторы, влияющие на формирование критического мышления, а также интерактивные и рефлексивные подходы, способствующие развитию аналитических и творческих навыков обучающихся. Отмечается роль критического мышления как важнейшего средства формирования самостоятельности, аргументации и коммуникативной компетенции студентов.

Ключевые слова: критическое мышление, теоретические подходы, лингводидактика, преподавание английского языка, рефлексия, педагогическая модель, коммуникативная компетенция.

Bugungi globallashuv davrida ingliz tili nafaqat xalqaro muloqot vositasi, balki tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv va kreativ tafakkurni rivojlantirishning asosiy maydoniga aylanmoqda. Tanqidiy fikrlash — bu o'quvchining o'z fikrini mustaqil shakllantira olish, dalillash, tahlil qilish va muammoni turli nuqtayi nazardan ko'rib chiqish qobiliyatidir.

Zamonaviy ta'lim jarayoni, ayniqsa xorijiy til o'qitish tizimi, endilikda shunchaki bilim berish emas, balki o'quvchini fikrlovchi, muammolarni hal qila oladigan va muloqotga tayyor shaxs sifatida shakllantirishni maqsad qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning lingvodidaktik shart-sharoitlarini tahlil etish dolzarb masalalardan biridir.

Tanqidiy fikrlash kontseptsiyasining nazariy asoslari

Tanqidiy fikrlash nazariy jihatdan J. Dewey, R. Ennis, E. Paul, L. Elder kabi olimlarning ishlarida o'z aksini topgan. Dewey tanqidiy fikrlashni "ongli tafakkur jarayoni" deb ta'riflaydi, Ennis esa uni "qaror qabul qilish va mulohaza yuritishda asosli dalillarga tayanish" sifatida ko'rsatadi. Ushbu nazariy asoslar lingvodidaktika bilan uyg'unlashganda, til o'qitish jarayonida o'quvchilarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki ularning tafakkur madaniyatini ham shakllantirish imkonini beradi.

Lingvodidaktik nuqtai nazardan, tanqidiy fikrlash o'quv jarayonida bilish (kognitiv), hissiy (affektiv) va faoliyat (pragmatik) komponentlarning uyg'unlashuvini ta'minlaydi. Bu yondashuv o'quvchini tilni o'rganish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Tanqidiy fikrlash modellarining tahlili

Ingliz tili ta'limida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan bir nechta nazariy va amaliy modellar mavjud. Ularning eng samaralilari quyidagilardir:

Bloom taksonomiyasi modeli – bilish darajalarini bosqichma-bosqich rivojlantiradi: bilim → tushunish → qo'llash → tahlil → sintez → baholash.

Paul-Elder modeli – fikrlash jarayonining tarkibiy qismlari (maqsad, savollar, dalillar, tushunchalar, taxminlar va xulosalar) o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ochib beradi.

5W1H modeli (What, Why, When, Where, Who, How) – o'quvchilarda savol berish, dalillash va mantiqiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Problem-based learning (muammoli o'qitish) – o'quvchilarni muammolarni tahlil qilish, yechim topish va fikrni asoslashga undaydi.

Mazkur modellar o'quvchilarda mustaqil tahlil, muloqot va ijodiy tafakkurni uyg'otishga xizmat qiladi.

Pedagogik ahamiyati va amaliy qo'llanilishi

Tanqidiy fikrlashni ingliz tili darslariga integratsiyalash o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini chuqurlashtiradi. Bunday yondashuv orqali:

o'quvchilar mustaqil ravishda matnlarni tahlil qiladi;

turli nuqtayi nazarlarni solishtiradi va baholaydi;

fikrini dalillar bilan himoya qiladi;

nutq madaniyati va mantiqiy ifoda ko'nikmalari shakllanadi.

O'qituvchining vazifasi esa tanqidiy fikrlashni faollashtiruvchi interaktiv metodlar (debat, munozara, "think-pair-share", "mind mapping") va reflektiv topshiriqlar orqali o'quvchilarni faol fikrlovchi subyektga aylantirishdan iboratdir.

Shuningdek, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchining ijodkorligi, motivatsiyasi, o'z-o'zini baholash va o'rganishga nisbatan mas'uliyatini oshiradi. Bu jihatlar zamonaviy kompetensiyaga asoslangan ta'lim tizimida muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, Tanqidiy fikrlashni ingliz tili darslariga integratsiyalash zamonaviy ta'limning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. U o'quvchilarning til o'rganish jarayoniga faol, ongli va tahliliy yondashuvini shakllantiradi. Lingvodidaktik jihatdan bu jarayon kommunikativ, refleksiv va ijodiy metodlar orqali amalga oshirilganda, nafaqat bilim, balki tafakkur madaniyati ham rivojlanadi. Shunday qilib, tanqidiy fikrlash o'quvchilarda zamonaviy global fuqarolik kompetensiyalarini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida talqin qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dewey, J. (1910). *How We Think*. Boston: D.C. Heath & Co.
2. Ennis, R. (1985). *A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skills*. Educational Leadership.
3. Paul, R. & Elder, L. (2002). *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. Prentice Hall.
4. Facione, P. (1990). *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction*.
5. Richards, J.C. & Rodgers, T. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
6. Brookfield, S. (2012). *Teaching for Critical Thinking*. Jossey-Bass.